

Н. В. Параниця,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3682-4979>
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики та сталого розвитку,
Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7950-6957>
П. Р. Перерва,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня, факультет податкової справи,
обліку та аудиту, Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4501-220X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.9.346

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

N. Paranytsia,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Policy, Marketing and Business
Analytics, State Tax University
M. Telishchuk,
Senior lecturer of the Department of Economic Policy and Sustainable Development, State Tax University
P. Pererva,
First (Bachelor's) degree student, Faculty of Taxation, Accounting and Auditing, StateTax University

DETERMINANTS AND ASSESSMENT OF THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS: CURRENT CHALLENGES OF GLOBALIZATION

У статті здійснено комплексний аналіз регіональних індексів споживчих цін як ключового індикатора інфляційних процесів на територіальному рівні. Дослідження охоплює динаміку інфляції за тривалий період (2000—2025 рр.), що дозволяє виявити основні тенденції зміни споживчих цін та визначити специфіку їх коливань у різних регіонах. Особливу увагу приділено порівнянню темпів інфляції у часовому розрізі, а також оцінці впливу макроекономічних та структурних чинників на формування регіональних відмінностей.

У роботі використано статистичні дані, що характеризують щомісячні та річні індекси споживчих цін, на основі яких проведено аналіз середньомісячних і середньорічних темпів зростання цін. Виявлено, що інфляційні процеси мають нерівномірний характер і суттєво залежать від соціально-економічного розвитку окремих територій, рівня їх інтегрованості в національну економіку, а також впливу зовнішніх шоків, зокрема фінансових криз, валютних коливань і політичної нестабільності.

Результати дослідження свідчать про наявність значної регіональної диференціації інфляції, що проявляється у різній швидкості зростання цін на товари та послуги. Встановлено, що у періоди економічних потрясінь спостерігається посилення розривів між регіонами, що негативно впливає на купівельну спроможність населення та рівень соціально-економічної рівноваги. Окремо проаналізовано роль споживчого кошика та структурних особливостей споживання у формуванні індексу споживчих цін.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації підходів до оцінки регіональних інфляційних процесів та обґрунтуванні необхідності врахування територіальних особливостей при формуванні державної цінової та соціально-економічної політики. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для прогнозування інфляції, удосконалення механізмів регулювання цін та підвищення ефективності регіонального управління.

Отримані висновки можуть бути корисними для органів державної влади, науковців і аналітиків при розробці стратегій економічного розвитку та забезпечення макроекономічної стабільності.

The article provides a comprehensive analysis of regional consumer price indices as a key indicator of inflationary processes at the territorial level. The study covers inflation dynamics over a long-term period (2000–2025), allowing for the identification of major trends in consumer price changes and the specific nature of their fluctuations across different regions. Particular attention is paid to comparing inflation rates over time, as well as assessing the impact of macroeconomic and structural factors on the formation of regional disparities.

The work utilizes statistical data characterizing monthly and annual consumer price indices, which serve as the basis for analyzing average monthly and average annual price growth rates. It was revealed that inflationary processes are uneven and significantly depend on the socio-economic development of specific territories, their level of integration into the national economy, and the impact of external shocks, including financial crises, currency fluctuations, and political instability.

The research results indicate significant regional differentiation in inflation, manifested in varying price growth rates for goods and services. It was established that during periods of economic upheaval, gaps between regions widen, negatively affecting the purchasing power of the population and the level of socio-economic equilibrium. The role of the consumer basket and structural consumption patterns in forming the consumer price index is analyzed separately.

The scientific novelty of the work lies in the systematization of approaches to assessing regional inflationary processes and the justification for the need to consider territorial characteristics when formulating state price and socio-economic policies. The practical significance of the findings lies in the possibility of their use for inflation forecasting, improving price regulation mechanisms, and increasing the efficiency of regional management.

The findings may be useful for government authorities, researchers, and analysts in developing economic development strategies and ensuring macroeconomic stability.

Ключові слова: регіональна економіка, конкурентоспроможність регіону, детермінанти розвитку, оцінка конкурентоспроможності, глобалізація, стратегічний розвиток, сталий розвиток, інвестиційна привабливість, регіони України, глобальні виклики, економічна безпека.

Key words: regional economy, regional competitiveness, determinants of development, competitiveness assessment, globalization, strategic development, sustainable development, investment attractiveness, regions of Ukraine, global challenges, economic security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах розвитку економіки особливої актуальності набуває дослідження регіональних відмінностей інфляційних процесів, що відображаються через індекси споживчих цін. Нерівномірність зростання цін у різних регіонах країни призводить до диференціації рівня життя населення, посилення

соціально-економічних дисбалансів та ускладнює реалізацію ефективної макроекономічної політики. В умовах економічної нестабільності, структурних трансформацій та зовнішніх викликів (зокрема інфляційного тиску, кризових явищ, воєнних факторів) проблема оцінки та аналізу регіональних індексів споживчих цін набуває особливого значення.

Зв'язок цієї проблеми з важливими науковими та практичними завданнями полягає у необхідності вдос-

коналення методичних підходів до вимірювання інфляції на регіональному рівні, розроблення інструментів прогнозування цінових коливань та формування ефективних механізмів державного регулювання. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів органами державної влади та місцевого самоврядування для розробки заходів соціально-економічної політики, спрямованих на забезпечення цінової стабільності, підвищення добробуту населення та зменшення регіональних диспропорцій розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика формування та диференціації регіональних індексів споживчих цін є об'єктом активних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. У сучасній економічній літературі значна увага приділяється питанням інфляційних процесів, їх територіальної неоднорідності та впливу на соціально-економічний розвиток регіонів.

Зокрема, у вітчизняних дослідженнях акцент робиться на взаємозв'язку інфляції з рівнем доходів населення та регіональними диспропорціями. Так, у праці встановлено, що інфляційні процеси в Україні суттєво перевищують відповідні показники країн ЄС, що негативно впливає на реальні доходи населення та посилює соціально-економічну нерівність між територіями. Автори підкреслюють, що інфляція є одним із ключових чинників, які формують економічну диференціацію регіонів.

Окремий напрям досліджень пов'язаний із аналізом регіональних економічних показників у контексті євроінтеграції. У роботі здійснено порівняльну оцінку прикордонних регіонів України та Польщі, де виявлено суттєві відмінності у рівнях економічного розвитку, заробітної плати та інфляції. Зокрема, зазначається, що індекс споживчих цін в Україні характеризується більшою волатильністю та залежністю від макроекономічної нестабільності, зокрема воєнних чинників, що зумовлює нерівномірність інфляційних процесів у регіональному розрізі.

Крім того, у наукових працях значна увага приділяється аналізу причин регіональної диференціації інфляції. До основних факторів відносять рівень економічного розвитку регіонів, структуру споживання населення, транспортні витрати, логістичні обмеження, а також вплив зовнішньоекономічних шоків. Особливо актуальним є дослідження впливу кризових явищ, зокрема фінансових криз та воєнних дій, які суттєво підсилюють диспропорції у динаміці цін між регіонами.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного аналізу регіональних індексів споживчих цін у довгостроковій динаміці, а також оцінки впливу сучасних викликів, зокрема воєнного стану та структурних трансформацій економіки, на територіальну диференціацію інфляції. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є комплексний аналіз регіональних індексів споживчих цін з метою виявлення територіальних відмінностей інфляційних процесів, оцінки їх динаміки у часовому розрізі та визначення основних чинників, що впливають на формування регіональної інфляції.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати динаміку індексів споживчих цін у регіонах за досліджуваний період (2000—2025 рр.);
 - здійснити порівняльну оцінку рівня інфляції між регіонами та виявити ступінь їх диференціації;
 - визначити основні фактори, що зумовлюють регіональні відмінності інфляційних процесів;
 - оцінити вплив інфляції на соціально-економічний розвиток регіонів;
 - узагальнити тенденції формування регіональної інфляції та окреслити можливі напрями її регулювання.
- Таке формулювання дозволяє логічно пов'язати емпіричні дані (таблицю індексів) із аналітичною частиною дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах глобалізації регіони виступають ключовими суб'єктами економічної конкуренції. Посилення інтеграційних процесів, цифровізація економіки, зростання мобільності ресурсів і капіталу формують нові умови функціонування регіональних систем. Для України ця проблема набуває особливої актуальності в контексті воєнних викликів, трансформації економіки та євроінтеграційних процесів.

Проблематика конкурентоспроможності регіонів широко висвітлюється в наукових працях. Дослідники акцентують увагу на ролі ресурсного потенціалу, інноваційного розвитку, інституційного середовища та якості життя населення. Водночас сучасні глобалізаційні процеси потребують уточнення переліку детермінант, які визначають конкурентні позиції регіонів.

Зокрема, до основних чинників відносять інвестиційний клімат, рівень розвитку інфраструктури, ефективність управління та інтеграцію у світові економічні процеси.

Конкурентоспроможність регіону — це здатність забезпечувати стійке економічне зростання, високий рівень життя населення та ефективне використання ресурсів в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції [1].

Представлена схема (рис. 1) відображає комплексний підхід до формування конкурентоспроможності регіонів України в умовах сучасних глобалізаційних процесів. У центрі моделі знаходиться ключовий елемент — конкурентоспроможність регіону, яка формується під впливом взаємопов'язаних груп детермінант.

Зовнішні детермінанти визначають вплив міжнародного середовища на розвиток регіону. До неї віднесено глобальну економічну інтеграцію, міжнародну конкуренцію, технологічні трансформації (цифровізацію), геополітичні ризики, енергетичні та екологічні виклики,

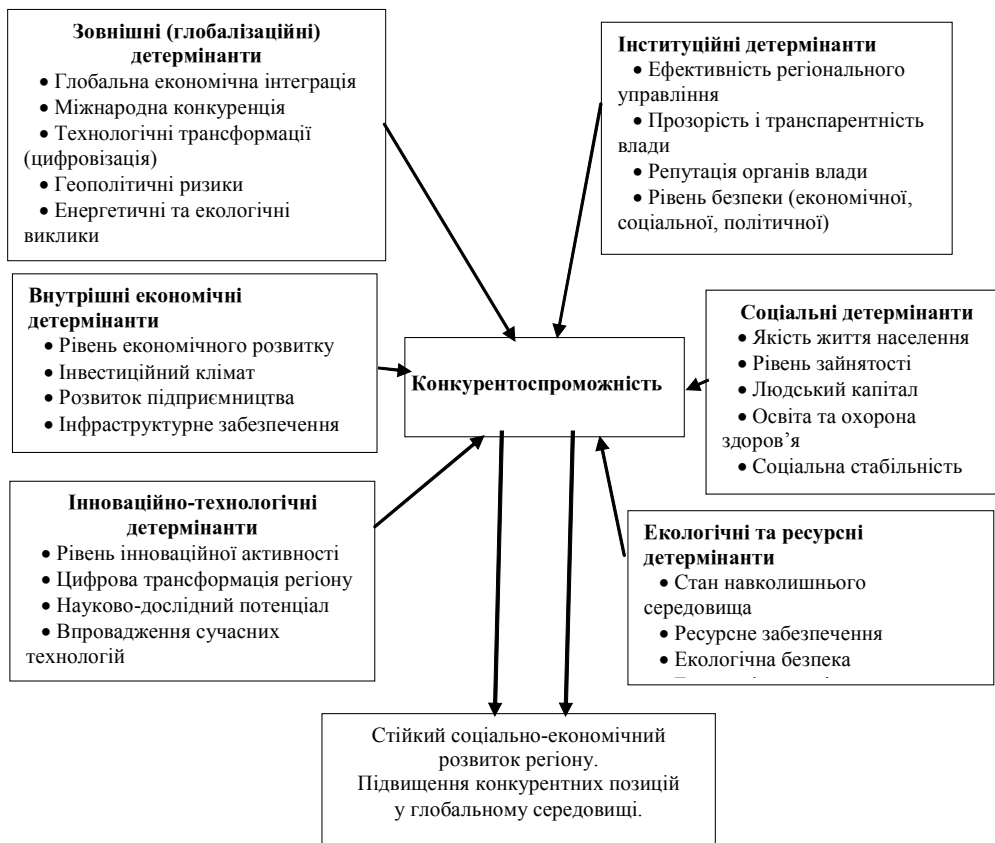

Рис. 1. Система детермінант конкурентоспроможності регіонів України в умовах глобалізації

а також міграційні процеси. Ці фактори є неконтрольованими на регіональному рівні, проте саме вони формують зовнішні умови функціонування економіки регіону та визначають необхідність адаптації до глобальних змін.

Внутрішньо-економічні детермінанти характеризують рівень розвитку регіональної економіки та її здатність до самовідтворення. До них належать рівень економічного розвитку, інвестиційний клімат, розвиток підприємництва, інфраструктурне забезпечення та продуктивність праці. Саме ця група факторів визначає базову економічну спроможність регіону конкурувати як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Інноваційно-технологічні чинники відображають здатність регіону до інноваційного розвитку. Вона включає рівень інноваційної активності, цифрову трансформацію, науково-дослідний потенціал і впровадження сучасних технологій. У сучасних умовах саме інновації стають ключовим драйвером конкурентоспроможності, забезпечуючи довгострокові переваги.

До інституційної групи належать ефективність регіонального управління, прозорість і транспарентність влади, репутація органів влади та рівень безпеки (економічної, соціальної, політичної). Інституційне середовище створює умови для ведення бізнесу, залучення інвестицій і забезпечення стабільного розвитку регіону.

Ці фактори характеризують людський потенціал регіону. Вони включають якість життя населення, рівень зайнятості, людський капітал, розвиток освіти та охорони здоров'я, а також соціальну стабільність. Соціаль-

на складова є критично важливою, оскільки саме люди є основним ресурсом економічного розвитку.

Усі показники в межах окремих компонентів (суб-індексів) було нормалізовано з урахуванням їх типу: індикатори-стимулятори, для яких вищі значення свідчать про кращий рівень врядування, та індикатори-дестимулятори, де зростання значень, навпаки, відображає погіршення якості управління.

Для практичної оцінки конкурентоспроможності регіонів України в умовах глобалізаційних викликів було використано методику інтегрального оцінювання [2—4]. На першому етапі проведено нормування вихідних статистичних показників, щоб привести їх до порівняльного вигляду (від 0 до 1).

Показники діляться на стимулятори (ріст — це добре, наприклад, ВРП) та дестимулятори (ріст — це погано, наприклад, рівень безробіття).

Формули для розрахунку (1,2):

а) стимуляторів

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min(x_i)}{\max(x_i) - \min(x_i)} \quad (1),$$

б) дестимуляторів

$$Z_{ij} = \frac{\max(x_i) - x_{ij}}{\max(x_i) - \min(x_i)} \quad (2),$$

де Z_{ij} — нормоване значення,

x_{ij} — фактичне значення показника для регіону [2].

Формула субіндексу (3):

$$I_n = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m Z_{ij} \quad (3),$$

де m — кількість показників у групі [2].

Таблиця 1. Кластеризація регіонів за інтегральним показником конкурентоспроможності

Кластер	Рівень	Характеристика	Типові регіони (приклади)
I «Лідери»	0,75 – 1	Висока інноваційна активність, розвинена інфраструктура, низька чутливість до інфляційних шоків.	м. Київ, Львівська, Київська обл.
II «Помірні»	0,45 – 0,74	Стабільний промисловий потенціал, але середня адаптивність до глобальних цифрових трансформацій.	Дніпропетровська, Одеська, Вінницька обл.
III «Аутсайтери»	Нижче 0,45	Висока залежність від зовнішніх шоків, депресивний стан ринку праці, низький рівень інвестицій.	Регіони в зоні активних бойових дій та прифронтові території.

На основі розрахованого інтегрального індексу конкурентоспроможності було проведено групування регіонів України на три основні кластери. Це дозволяє виявити територіальні диспропорції та визначити, які саме детермінанти потребують першочергового державного регулювання (табл. 1).

У результаті проведеного дослідження детермінант та оцінки конкурентоспроможності регіонів України в умовах глобалізації встановлено, що конкурентоспроможність регіону в сучасних умовах не обмежується лише економічними показниками. Це багаторівнева система, що залежить від шести ключових груп детермінант: економічних, інноваційних, соціальних, інституційних, екологічних та зовнішніх (глобалізаційних). Саме адаптивність цих факторів до зовнішніх шоків визначає стійкість територіальної одиниці.

Аналіз динаміки індексів споживчих цін за період 2000—2026 рр. підтвердив, що інфляція є одним із найсильніших дестимуляторів регіонального розвитку. Пікові значення інфляції (зокрема у 2015 та 2022 роках) призвели до поглиблення міжрегіональних розривів. Регіони з низьким рівнем диверсифікації економіки виявилися найбільш вразливими до цінових коливань, що негативно позначилося на їхній конкурентній позиції.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Регіональні індекси споживчих цін є важливим інструментом аналізу інфляційних процесів та оцінки соціально-економічного розвитку територій. В Україні спостерігається значна диференціація інфляції між регіонами, що обумовлено економічними, соціальними та політичними чинниками.

Високий рівень інфляції, особливо у кризові періоди, негативно впливає на добробут населення та потребує ефективного державного регулювання. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку механізмів згладжування регіональних диспропорцій та забезпечення макроекономічної стабільності.

Конкурентоспроможність регіонів України формується під впливом комплексу взаємопов'язаних детермінант, серед яких ключову роль відіграють еко-

номічні, інноваційні, соціальні та інституційні фактори. Глобалізація посилює вимоги до адаптивності регіонів та їх здатності до ефективного використання ресурсів.

Урахування сучасних викликів дозволить сформувати ефективну регіональну політику, спрямовану на забезпечення стійкого розвитку та зміцнення позицій України у світовому економічному просторі.

Література:

1. Щупаківський, Р. (2021). Сучасні виклики глобалізації та актуальність їх державного регулювання в системі забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Економіка та суспільство, (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-97>
2. Індекси споживчих цін на товари та послуги. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.04.2026).
3. Показники світового розвитку: країни та економіки. World Bank Data: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine> (дата звернення: 04.04.2026).
4. Індекс споживчих цін. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: веб-сайт. URL: www.minfin.gov.ua. (дата звернення: 04.04.2026).

References:

1. Shchupakivskiy, R. (2021). "Modern challenges of globalization and the relevance of their state regulation in the system of ensuring the competitiveness of the national economy". Economy and Society. vol. 34. available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-97>
2. Consumer price indices for goods and services of Ukraine (2026), "Foreign Economic Activity", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 4 April 2026).
3. World Bank (2025), "World Development Indicators: Countries and Economies — Ukraine", available at: <https://data.worldbank.org/country/ukraine> (Accessed 4 April 2026).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2025), "Consumer Price Index", available at: <https://www.minfin.gov.ua/> (Accessed 4 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.26

Професійно рецензовано / Revised: 07. 05.26

Дата публікації / Published: 12.05.26